

М. Ф. Безкровний,
к. т. н., доцент кафедри аграрного консалтингу та сервісу,
Національний університет біоресурсів і природокористування України

РОЛЬ СУСПІЛЬНОГО ПОДІЛУ ПРАЦІ У ВИНИКНЕННІ КОНСАЛТИНГУ

M. Bezкровnyy,
Ph.D., Associate Professor of Department of agrarian consulting and service,
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

THE ROLE OF SOCIAL DIVISION OF LABOR IN THE EMERGENCE OF CONSULTING

Статтю присвячено аналізу ролі суспільного поділу праці та його впливу на виникнення консалтингу в світі та інформаційно-консультаційних служб в Україні. Розвиток суспільного поділу праці передбачає прогрес виробництва, зростання кваліфікації і вміння працівників, а також винайдення машин, що полегшують і скорочують працю. Результатом прогресу виробництва є зародження консалтингу в світі, а в Україні — дорадництва. Важливу роль у суспільному поділу праці і розвитку дорадництва відіграв науково-технічний прогрес в аграрній сфері.

The development of the social division of labor involves the progress of production, the growth of skills and skills of workers, as well as the invention of machines that facilitate and reduce labor. The result of the progress of production is the emergence of consulting in the world, and in Ukraine — advisory. An important role in the social division of labor and development advisory was played by scientific and technological progress in the agrarian sector.

Ключові слова: суспільний поділ праці, інформаційно-консультаційні служби, науково-технічний процес, сільськогосподарська консультаційна діяльність.

Key words: the social division of labor, information and consulting services, advisory services, technological process, the agricultural advisory activities.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Суспільний поділ праці в еволюційному розвитку економічних систем відіграє вирішальну роль. Він визначає не тільки структуру та організаційну по-

будову продуктивних сил, комбінацію факторів виробництва, а й базові відносини, що виникають між суб'єктами господарювання. Тому вивчення ролі суспільного поділу праці є важливим дослідженням для

Таблиця 1. Етапи суспільного поділу праці

Періоди суспільного поділу праці		Характеристика періоду поділу праці і розвитку консалтингу
Перший етап	Ранній історичний період (III – II тис. років до н.е.)	У цей період відбувається відокремлення скотарства від землеробства. Характеризується безсистемною просвітницькою діяльністю з метою запобігання загрозам голоду, епідемій тощо
Другий етап	Період зародження товарного виробництва (II – I тис. років до н.е.)	Цей період відноситься до пізніх часів рабовласництва. Відбувається відокремлення ремесел від рільництва. Започатковується процес розмежування міста і села. Характеризується зародженням товарного виробництва
Третій етап	Період відокремлення торгівлі від виробництва (кінець XVII – початок XVIII ст.)	У ході промислової революції з'явилися перші фабрики. Конкуренція змусила підприємців вдосконалювати технології та методи управління. Цьому етапу притаманне державне забезпечення просвітницької діяльності, зародження громадської агрономії
Четвертий етап	Виділення самостійної сфери нематеріального виробництва (кінець XIX – початок XX ст.)	Цей період характеризується відокремленням торгівлі від виробництва і формування класу купців. У передових країнах відбувається започаткування самостійної сфери нематеріального виробництва (надання консультаційних і освітніх послуг в аграрній сфері)
П'ятий етап	Відокремлення інформаційної сфери з нематеріального і матеріального виробництва (друга половина XX ст.)	Підвищується значення консалтингу як елементу ринкової інфраструктури. Цей етап характеризується спеціалізацією консультаційних послуг. У цей період інформаційна сфера почала відокремлюватись з матеріального і нематеріального виробництва. Цей період називають епохою управлінської революції

покращання ефективності діяльності дорадництва в Україні.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Теоретичні підвалини про вплив суспільного поділу праці в еволюційному розвитку економічних систем закладено ще К. Марксом і Ф. Енгельсом. Значний внесок про роль суспільного поділу праці в еволюційному розвитку нових напрямків економічної діяльності в публікаціях Г. Башнянина, П. Лазура, В. Медведєва, А. Чухна, С. Мочерного [1]. Проте поки що не вдалося сформулювати загально визнані методологічні підходи щодо виникнення дорадчої діяльності.

МЕТА

Мета досліджень полягає в науковому обґрунтуванні ролі суспільного поділу праці в об'єктивній закономірності виникнення дорадництва в Україні.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Швидкий розвиток підприємництва дав багатий матеріал для вивчення впливу наукових, технологічних і структурних зрушень у виробництві на його ефективність і характер господарських зв'язків. У середині XIX ст. К. Маркс у "Капіталі" дослідив діалектичний рух від простих форм поділу праці на ранніх стадіях становлення підприємницької економічної

системи до розвинутих підприємницьких виробничих відносин, що базувалися на використанні машин. Дійшовши висновку, що необхідність розподілу суспільної праці в певних пропорціях аж ніяк не може бути знищена новою формою суспільного виробництва, він довів універсальність дії цього фактора економічного розвитку [3].

Важливим чинником впливу на зародження консалтингу, став суспільний поділ праці, виділення самостійної сфери діяльності нематеріального виробництва, кінець XIX — початок XX ст. [2, 4].

У період відокремлення інформаційної сфери діяльності з нематеріального і матеріального виробництва (друга половина XX ст.) відбувається спеціалізація консультаційних послуг. Підвищується значення консалтингу як елемента ринкової інфраструктури [1].

Ці роки називають "золотим віком консалтингу". В таблиці 1 наведено етапи суспільного поділу праці, що вплинули на розвиток консалтингу в світі.

Перші великі теоретичні розробки з сільськогосподарського консультування справедливо належать А.В. Чайнову, який у своїх роботах обґрунтовує необхідність суспільного поділу праці в аграрній сфері і створення інституту службовця суспільної агрономії, тобто з інформаційно-консультаційної діяльності.

До реформування аграрного сектору економіки у першій половині 1990-х років із 12,8 тис. колгоспів і радгоспів було масово реструктуризовано в колективні

Таблиця 2. Кількість діючих сільськогосподарських підприємств за організаційними формами суб'єктів економіки

Форми господарювання	2012	2013	2014	2015
Усього	56056	55630	52543	51926
Господарські товариства	8235	8245	7750	7721
Приватні підприємства	4220	4095	3772	3627
Виробничі кооперативи	848	809	674	596
Фермерські господарства	40676	40752	39428	38850
Державні підприємства	296	269	228	241
Підприємства інших форм господарювання	1781	1460	691	891

сільськогосподарські підприємства (КСП). З грудня 1999 р. до травня 2000 р. на базі реорганізованих КСП було створено 918 селянських (фермерських) господарств, що становило 7% знову сформованих підприємств з приватною формою власності на землю та майно, 2719 приватних або орендно-приватних підприємств (21%), 6022 господарські товариства (47%) та 3218 сільськогосподарських виробничих кооперативів (25%). Майже 200 тисяч громадян розширили свої особисті підсобні господарства за рахунок земельних і майнових паїв.

Кількість діючих сільськогосподарських підприємств за організаційними формами суб'єктів економіки наведено в таблиці 2.

У результаті таких змін у районних управліннях агропромислового виробництва (АПВ) суттєво скоротилось фінансування і кількість працівників. А кількість фермерських господарств, виробничих кооперативів та інших суб'єктів господарювання, зацікавлених у консультаційних послугах, суттєво збільшилась. Так, у деяких сільських районах працює понад 200 фермерських господарств.

Такої кількості суб'єктів господарювання районні управління АПВ фізично не спроможні вже надати консультаційні послуги. Тому й виникла об'єктивна необхідність появи в Україні інформаційно-консультаційних (дорадчих служб).

Інформаційно-консультаційна діяльність в умовах високих темпів розвитку науково-технічного прогресу (НТП) стає важливим фактором успішного розвитку аграрного сектору економіки. Він постійно вносить зміни в продуктивні сили суспільства і засоби виробництва. Вони все більше стають втіленням знань, значення яких незмінно зростає. Наука перетворюється на безпосередню суспільну продуктивну силу.

У процесі розвитку суспільства як соціально-організованого ринкового господарства відбуваються глибокі якісні зміни у аграрній сфері і у фахівців, які в ній задіяні. Нині в аграрному секторі економіки відбувається глибокий якісний переворот у розвитку продуктивних сил. І це стимулює появу нових робітників — консультантів, які зацікавлені у розвитку і вдосконаленні технологій в аграрному секторі економіки, що посилює процес перетворення науки на безпосередню продуктивну силу, органічного поєднання науки і виробництва.

У більшості розвинених країн світу в результаті суспільного поділу праці склалася сучасна система інформаційно-консультаційного обслуговування сільського населення. На арену вийшли зовсім нові організації, що почали надавати аналогічні послуги сільському населенню: комерційні компанії, торговельні союзи, консалтингові фірми та інші.

У 50—60-х роках ХХ ст. на Заході склався сучасний набір консалтингових послуг. Ці роки називають "золотим віком консалтингу".

Перші великі теоретичні розробки з сільськогосподарського консультування справедливо належать російському вченому О.В. Чапанову, який у своїх роботах обґрунтовує необхідність суспільного поділу праці в аграрній сфері і створення інституту службовця су-

спільної агрономії, тобто з інформаційно-консультаційної діяльності.

З розвалом СРСР, переходом від планової економіки до ринкової, із загальним занепадом сільського господарства, було зруйновано й систему інформаційно-консультаційного обслуговування, яка вже не могла, як у минулому, працювати в нових соціально-економічних умовах.

На місці цієї важливої ланки, що зв'язувала науково-дослідні організації з сільськогосподарськими виробниками, виник вакуум. Повернення до суспільної агрономії та інтерес до закордонного досвіду було зумовлено тим, що інформаційно-консультаційна служба, яка народилася ще в ХІХ ст., у першу чергу, створювалася для надання підтримки невеликим сімейним фермам, тобто дрібним власникам, що здійснювали свою діяльність в умовах капіталістичної економіки.

Нині на ринку України діють: міжнародні консалтингові та аудиторські компанії, великі українські консалтингові компанії, дрібні українські консалтингові фірми, обласні та районні дорадчі служби, інформаційно-консультаційні центри вищих навчальних закладів та науково-дослідних установ.

ВИСНОВКИ

Розвиток суспільного поділу праці передбачає прогрес виробництва, зростання кваліфікації і вміння працівників, а також винайдення машин, що полегшують і скорочують працю. Результатом прогресу виробництва є зародження консалтингу в світі, а в Україні — дорадництва. Важливу роль у суспільному поділу праці і розвитку дорадництва відіграв науково-технічний прогрес в аграрній сфері.

Література:

1. Башнянин Г.І. Політична економія: підручник для вузів. Ч. 1: Загальна економічна теорія. Ч. 2: Спеціальна економічна теорія / Г. Башнянин, П. Лазур, В. Медведєв. — К.: Ніка-Центр: Ельга, 2003. — 526 с.
2. Чухно А.А. Основи економічної теорії: підручник / За ред. академіка НАН України А.А. Чухна. — К., Вища школа, 2001. — 684 с.
3. Маркс К., Енгельс Ф. Твори. — 2-е вид. — Т. 6. — С. 425.
4. Економічна енциклопедія. Мочерний С.В. та ін. / Ред. кол.: С.В. Мочерний (відп. ред.) та ін. — К.: Академія. — Т. 1. — 2000. — 864 с.

Refetences:

1. Bashnyanin, G.I. Lazur, P. and Medvedev, V. (2003), Politychna ekonomiiia [Political economy: Textbook for universities], Nika-Center: Elga, Kyiv, Ukraine.
2. Chukhno, A.A. (2001), Osnovy ekonomichnoi teorii [Basis of economic theory], High school, Kyiv, Ukraine.
3. Marx, K. and Engels, F. (1984), Tvory [Works], 2nd ed., Vydavnytstvo politychnoi literatury Ukrainy, Kyiv, Ukraine.
4. Mochernyi, S.V. (2000), Ekonomichna entsyklopediia [Economic Encyclopedia], Academy, Kyiv, Ukraine. *Стаття надійшла до редакції 10.07.2017 р.*